

3-לפרום על שמע

We have completed our review of the positions of both רש"י and the רמב"ם as to definition of the term: פורם על שמע. It is appropriate to ask: how did they arrive at such diverse opinions on one subject? Is one right and the other wrong or are they both right? In his book: יסודות התפלה, Eliezer Levy posits that רש"י and the רמב"ם are both right because each is describing the practices of different eras. The position of the רמב"ם reflects an earlier era and the position of רש"י reflects a later period. In particular, רש"י was describing how in his day those who came late to shul would repeat ברכו, קדיש and the first ברכה of קריאת שמע which רש"י attributed to the rule described by the משנה as: אין פורסין על שמע פחות מעשרה.

Similarly, Professor Levy views other statements made by the משנה concerning פריסת שמע as reflections of behavior in earlier historical periods. In particular, Levy reconciles the following משנה with what we previously studied by pointing out some historical facts: מסכת מגילה פרק ד' משנה ה'—המפטיר בנביא הוא פורם על שמע והוא עובר לפני התיבה והוא נושא את כפיו ואם היה קטן אביו או רבו עוברין על ידו.

The difficulty with this משנה is that it provides that one person performs several acts including נשיאת כפיים. That last role can only be played by a כהן. Is the משנה teaching us that only a כהן can perform פריסת שמע? This is how Levy explains the משנה:

ניטיב להבין את המשנה הזאת, אם נזכר שבזמן הראשון של תקופת הבית השני היתה התפלה והקריאה מרוכזת בידי הכהנים. קריאה בנביא דרשה הבנה וגם קריאת שמע עם ברכותיה ותפלה שמונה עשרה, שהכל אמרן בעל פה, דרשו בקיאות. הכהנים היו המלומדים ומורי הדור. עזרא בעצמו היה כהן וגם שמעון הצדיק, האחרון של אנשי כנסת הגדולה, היה כהן גדול. וכן אמר מלאכי הנביא, אחד מאנשי כנסת הגדולה: "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו". לכהן הזה, שמפטיר בנביא, גם מוסרים לקרוא קריאת שמע ולהתפלל תפילת י"ח. . . במקומם של הכהנים באו בזמן יותר מאוחר הזקנים והם לימדו לעם תורה ותפלה.

Levy sees a historical tie between the role of the מפטיר and the role of the פורם: לברכת "יוצר אור" ולברכות ההפטרה מטרה אחת: מלחמה נגד הדירתן של השקפות זרות. אנשי כנסת הגדולה ראו צורך ללחום נגד ההשקפות של הפרסיים, שהשפיעו על המתבוללים במחנה ישראל, לכן תיקנו הכזרה פומבית לפני התחלת התפלה בציבור. כשהתאסף מנין בבית הכנסת, עמד אחד בתוך הקהל לפני קריאת שמע ופתח ב"ברכו את ה'" והכריז כלפי

המינים ש"ה' אלוקינו מלך העולם יוצר אור ובורא חשך, עושה שלום ובורא את הכל". ובכך סתר את דעות המינים על שתי רשויות. הקהל ענה והמשיך ואמר כולו ביחד. . . וכדי להדגיש את חשיבותה של תפלה זו, קשרו אותה באמירת ה"קדושה" ועל ידי כך לקדש ה' אלוקי ישראל. וכמו שברכת "יוצר אור" לפני התפלה היא הכרזה נגד השקפותיהם של הפרסיים, שחדרו מחוץ למחנה ישראל, כך ברכות ההפטרה בסוף התפלה הן הכרזה נגד השקפות הכותים, שחתרו תחת מרות התורה מבפנים. הכותים כפרו בתורה שבעל פה, שנמסרו לנו על ידי הנביאים ולא הכירו בערכו של בית המקדש שבירושלים ובמלכות דוד. נגדם הוכרו בברכות ההפטרה, "דברי הנביאים אמת וצדק הם", ש"ציון היא בית היינו" ו"על כסאו של דוד לא ישב זר". חז"ל רצו לחזק על ידי הברכות הללו את הנחשלים, שנגררים אחרי השקפות זרות, שהפיצו הכותים בין היהודים. לכן מהראוי היה, שהמכובד הזה-כהן או זקן-מכריז את ההכרזה בתחילת התפלה ובסופה גם יחד. בתחלה על דברי התורה – "שמע ישראל" – ובסוף על דברי הנביאים – ההפטרה, – שכן "כל דבריו אמת וצדק" הם. ומכיון שהוא ברך את ברכות קריאת שמע לפני התפלה ואת ההפטרה קרא בסופה, מסתבר, שהוא גם התפלל את תפלת שמונה עשרה באמצע.

Levy further defines the term: פורסין על שמע as reflecting an ancient practice:

על הבימה שבאמצע בית הכנסת עמדה מעין תיבה, שעליה העמידו עוד לפני התפלה את ספרי התורה הדרושים לשבת זו ובגמר התפלה החזירו למקום משומר על ידי בית הכנסת או למקום אחר. לפני התפלה, כשהביאו את ספרי התורה לבית הכנסת "פרסו בגדים סביב התיבה" וכשיצאו משם "פשטו את התיבה". ואין שליה ציבור היה רשאי לפשוט את התיבה בנוכחותו של הציבור מפני כבוד הציבור. תפקידו של שליה ציבור היה, אפוא "לפרוס את התיבה" לפני התפלה "ולפשוט את התיבה" אחרי התפלה. . . לפני שהתחילו לקרוא בעל פה דברי תורה – "שמע ישראל" – היתה, אפוא, מצוה לפרוס על התיבה מטפחות והמצוה הזו היתה מוטלת על שליה הציבור. דברי המשנה "פורס על שמע" מתכוונים לכך, ששליה הציבור פרס פריסה על התיבה לפני "שמע" ומפני "שמע" ורק אחרי הפריסה התחיל בברכת "יוצר אור".

מסכת סופרים פרק יד הלכה ד – Levy finds support for his position in the following: המפטיר בנביא הוא פורס על שמע, באיזה שמע אמרו בשמע של ספר תורה.

A contemporary custom of the ספרדים seems to be an outgrowth of that practice:

כששלח ציבור היה לוקח את ספר התורה, היה תפקידו לפני שהוא אומר "שמע ישראל" לפרוס-הפעם-את ספר התורה במטפחות לשם קישוט ולכבוד התורה. וגם הפעולה הזו נקראת "פורס על שמע". . . על פריסת שמע לפני קריאת התורה מעיד מנהג, שנהוג אצל הספרדים. הם מוציאים את ספר התורה מארון הקודש ואחר כך פורסים עליו מטפחות לשם קישוט ומגביהים את התורה.

TRANSLATION OF SOURCES

מסכת מגילה פרק ד' משנה ה' - He who recites the Haftorah is the one who is Porais on Shema and he goes down to the Ark and he blesses the congregation. If he was a minor, his father or teacher go down to the Ark on his behalf.

Eliezer Levy-We will be able to understand this Mishna if we keep in mind that at the early period of the Second Temple, the acts of praying and reading the Torah were left to the Kohanim to perform. Reading from the Prophets required understanding, as did Kriyat Shema and its Brachot and Shmona Esrei, which were all recited from memory and required expertise. In that generation, the Kohanim represented the educated group and served as teachers for the others. Ezra himself was a Kohain and Shimon HaTzaddik, who was one of the last of those who were a part of the Great Assembly was a Kohain HaGadol. This was what was meant by Malachai, the Prophet who was also a member of the Great Assembly, when he uttered: The lips of Kohanim will issue knowledge and they will seek words of Torah from his mouth. To this Kohain, who reads the Haftorah, they gave the responsibility to recite Kriyat Shema and to repeat Shmona Esrei . . . Over time, instead of the Kohanim performing those functions, the responsibility was shifted to the Elders and they then taught Torah to the people and Tefila.

Eliezer Levy-The first Bracha of Kriyat Shma and the Brachot for the Haftorah share a similar purpose: to wage war against the penetration of foreign influences. Members of the Great Assembly saw a need to battle against the influences of the Persians who were influencing those among the Jews who were ready to assimilate. As a result, they instituted the practice to make a public announcement before public prayer began. When a group of ten men assembled in synagogue, one of them stood in the middle of the group before Kriyat Shema and began by reciting Barchu. He would make an announcement in opposition to the heretics by stating: G-d our G-d King of the World who creates light and creates darkness, makes peace and creates all things. In this manner he would contradict the ideas of the heretics who believed in dual deities (a god of good and a god of evil). The congregation would respond and they would continue together . . . In order to emphasize the importance of this prayer, Chazal tied the prayer to reciting Kedushah by which they sanctified G-d. Just as the first Bracha of Kriyat Shema was an announcement against the influence of the Persians who penetrated from outside into Jewish society, so too the blessings of the Haftorah at the end of the Tefila were an announcement against the influence of the Karaites (Kutim), who challenged the authority of the Torah from within Jewish society. The Karaites did not believe in the Oral Law which had been transmitted to us through the Prophets. They did not recognize the role of the Beit Hamikdash in Jerusalem and the role of the House of David. Against their influence it was announced in the Brachot of the Haftorah "the words of the Prophets are true and just" that "Zion is the

home of our lives” and “on the throne of David, no other family may sit.” Chazal wanted to strengthen, by way of these blessings, the weak ones, who were drawn to the outside heretical influences that the Karaites spread among the Jews. As a result it was appropriate, that the one being honored, a Kohain or an Elder, should announce the announcement in the beginning of the Tefila as well as the announcement at the end of the Tefila. In the beginning concerning the words of the Torah, Shema Yisroel, and in the end concerning the words of the Prophets, that “all of the words of the Prophets are true and just.” Since the Kohain or Elder recited the Brachot before Kriyat Shema in the beginning of Tefila and he read the Haftorah at the end of the Tefila, it is fair to assume that he recited Shmona Esrei between the two.

Eliezer Levy-On the platform (bima) in the middle of the synagogue there stood an Ark in which they placed before the prayers began the Torah scrolls that they needed that day. At the end of the Tefila they returned the Torah scrolls for safekeeping to a location near the synagogue or somewhere else. Before the Tefila began, when they brought the scrolls to the synagogue “they would place clothes around the Ark” and when they removed the Torah scrolls, they would remove the clothes from around the Ark. The Prayer Leader was not permitted to cover the Ark in the presence of the congregation because it would be a show of disrespect for the congregation. The job of the Prayer Leader was to Porais (cover) the Ark before prayers began and to uncover the Ark when the prayers were completed. . . Before they began to read words of Torah from memory, the paragraphs of Shema Yisroel, there was a mitzvah to to cover the Ark with a headscarf. The obligation to perform this Mitzvah was given to the Prayer Leader. The words of the Mishna “Porais Al Shema” are intended to teach that the prayer leader covered the Ark before reciting Shema and because of Shema and only after he covered the Ark did he begin with the Bracha “Yotzair Ohr.”

Eliezer Levy-When the prayer leader took the Torah scroll, his responsibility was that before he recited: Shema Yisroel, he would Porais, this time, the Torah scroll with headscarfs for the purpose of decoration and to honor the Torah. This activity was also known as “Porais Al Shema”. . . The following custom that is practiced by the Sephardim before reading from the Torah supports this interpretation of the term “Porais Al HaShema”. When the Sephardim remove the Torah from the Ark, they decorate the Torah Scroll with headscarfs for purposes of decoration and then lift the Torah Scroll.

SUPPLEMENT

פרק שירה

מדרש: was composed in the Tenth Century based on the following פרק שירה

ילקוט שמעוני תהילים רמז תתפ"ט—אמרו על דוד המלך בשעה שסיים ספר תהלים זחה דעתו עליו. אמר לפניו: רבש"ע, כלום יש דבר בעולם שאמר שירה כמותי. נודמנה לו צפרדע אחת. אמרה לו: אל תזוה דעתך עליך, שאני אומרת שירה יותר ממך. ועל כל שירה ושירה שאני אומרת, אני ממשלה עליה שלשת אלפים משל, שנאמר: וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף.

פרק שירה

אוצר המדרשים - שירה קטע ג

שמים מה הם אומרים, השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע.

ארץ מה היא אומרת, לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק ואומר רזי לי רזי לי רזי לי רזי לי בוגדים בגדו ובגד בוגדים בגדו.

יום מה הוא אומר, יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחזה דעת.

לילה מה הוא אומר, להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות.

שמש מה הוא אומר, שמש ירח עמד זבולה לאור חציק יהלכו לנוגה ברק הניתך קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח.

ירח מה הוא אומר, עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו.

כוכבים מה הם אומרים, והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד אתה הוא ה' לבדך אתה עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם ואתה מחיה את כלם וצבא השמים לך משתחווים.

ענני כבוד מה הם אומרים, אף ברי יטריח עב יפיץ ענן אורו.

עננים מה הם אומרים, לקול תתו המון מים בשמים ויעלה נשיאים מקצה הארץ ברקים למטר עשה ויוצא רוח מאוצרותיו.

עבים מה הם אומרים, ישת חשך סתרו סביבותיו סוכתו מים עבי שחקים.

ברקים מה הם אומרים, האירו ברקיו תבל ראתה ותחל הארץ.
רוח מה הוא אומר, עושה ארץ בכחו מכין תבל בחכמתו ובתבונתו נטה שמים אומר לצפון
תני ולתימן אל תכלאי הביאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ.
טל מה הוא אומר, אהיה כטל לישראל יפרח כשושנה ויך שרשיו כלבנון.
גשמים מה הם אומרים, גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננתה.
מים מה הם אומרים, לקול תתו המון מים בשמים ויעלה נשיאים מקצה ארץ.
מעינות מה הם אומרים, ושרים כחוללים כל מעיני בך.
נהרות מה הם אומרים, נהרות ימחאו כף יחד הרים ירננו.
ימים מה הם אומרים, מקולות מים רבים אדירים משברי ים אדיר במרום ה'.
לוייתן מה הוא אומר, הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו.
תנינים מה הם אומרים, הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהומות.
דגים מה הם אומרים, קול ה' על המים אל הכבוד הרעים ה' על מים רבים.
גן עדן מה הוא אומר, עורי צפון ובואי תימן הפיחי גני יזלו בשמיו יבא דודי לגנו ויאכל פרי
מגדיו.
גיהנם מה הוא אומר, כי השביע נפש שוקקה ונפש רעבה מלא טוב.
מדבר מה הוא אומר, ישושם מדבר וציה ותגל ערבה ותפרח כחבצלת.
שדות מה הם אומרים, ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה.

אוצר המדרשים - שירה קטע ד

[שיר לירקות ועצים]

ירקות שבשדה מה הם אומרים, תלמיה רוח נחת גדודיה ברביבים תמוגגנה צמחה תברך.
שבולת חטים מה היא אומרת, שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה'.
שבולת שעורים מה היא אומרת, תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו.
שבולת שאר דגן מה היא אומרת, לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו.
עצי השדה מה הם אומרים, אז ירננו עצי היער מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ .

להבין את התפלה

גפן מה הוא אומר, כה אמר ה' כאשר ימצא התירוש באשכול ואמר אל תשחיתוהו כי ברכה בו כן אעשה למען עבדי לבלתי השחית הכל.

תאנה מה היא אומרת, נוצר תאנה יאכל פריה ושומר אדניו יכובד.

רמון מה הוא אומר, כפלה הרמון רקתך מבעד לצמתך.

תמר מה הוא אומר, צדיק כתמר יפרח כארו בלבנון ישגה.

תפוח מה הוא אומר כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים בצלו חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחכי.

אוצר המדרשים - שירה קטע ה

[שיר לשרצים]

שרצים מה הם אומרים, יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו.

אילים שבשרצים מה הם אומרים, ישמח ישראל בעושיו בני ציון יגילו במלכם.

צפרדע מה היא אומרת, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

נחש מה הוא אומר, סומך ה' לכל הנופלים וזוקף לכל הכפופים.

עקרב מה הוא אומר, טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו.

חולדה מה היא אומרת, כל הנשמה תהלל יה הללויה.

חתול מה הוא אומר, אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קנך משם אורידך נאום ה'.

עכבר מה הוא אומר, ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי.

חומט מה הוא אומר, כמו שבלול תמס יהלוך נפל אשת בל חזו שמש.

זבוב מה הוא אומר, בשעה שאין ישראל עוסקים בתורה קול אומר קרא ואמר מה אקרא כל

הבשר הציר וכל חסדו כציץ השדה, יבש הציר נבל ציץ ודבר אלהינו יקום לעולם בורא ניב

שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו.

שממית מה היא אומרת, הללוהו בעלצלי שמע הללוהו בצלצלי תרועה.

נמלה מה היא אומרת, נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו.

חסיל מה הוא אומר, ה' אלהי אתה ארוממך אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אמונה

אומן.

צפורת כרמים מה היא אומרת, שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי.

אוצר המדרשים - שירה קטע ו

[שיר לעופות]

תרנגול מה הוא אומר, בשעה שבא הקב"ה אצל הצדיקים בגן עדן זולפים כל אילני ג"ע גן עדן בשמים ומרננים ומשבחים, ואז גם הוא מתעורר ומשבח ואומר בקול ראשון: שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד, מי זה מלך הכבוד ה' עוזו וגבור ה' גבור מלחמה. בקול שני אומר: שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד, מי הוא זה מלך הכבוד ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה. בקול שלישי אומר: עמדו צדיקים ועסקו בתורה שיהיה שכרכם כפול לעולם הבא. בקול רביעי אומר: לישועתך קויתי ה'. בקול חמישי אומר: עד מתי עצל תשכב מתי תקום משנתך. בקול ששי אומר: אל תאהב שנה פן תורש פקה עיניך שבע לחם. בקול שביעי אומר: עת לעשות לה' הפרו תורתך.

תרנגולת מה היא אומרת, נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו.

יונה מה היא אומרת, יונתי בחגוי הסלע בסתר המדרגה הראיני את מראיך השמיעיני את קולך כי קולך ערב ומראיך נאוה. ואומרת, כסוס עגור כן אצפצף אהגה כיונה דלו עיני למרום אדני עשקה לי ערבני.

אווז הבית מה הוא אומר, שירו לו זמרו לו שיחו בכל נפלאותיו.

אווז הבר מה הוא אומר, כשרואה ישראל עוסקים בתורה אומר, קול קורא במדבר פנו דרך ה' ישרו בערבה מסלה לאלהינו. ועל מציאות מזונותיו אומר, ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו.

נשר מה הוא אומר, ואתה ה' אלהים צבאות אלהי ישראל הקיצה לפקוד כל הגוים אל תחון כל בוגדי און סלה.

חסידה מה היא אומרת, דברו על לב ירושלם וקראו אליה כי מלאה צבאה כי לקחה מיד ה' כפלים בכל הטאתיה.

רחמה מה היא אומרת, אשרקה להם ואקבעם כי פדיתם ורבו כמו רבו.

עורב מה הוא אומר, מי יכין לעורב צידו כי ילדיו אל אל ישועו יתעו לבלי אוכל נותן לבהמה לחמה לבני עורב אשר יקראו.

להבין את התפלה

זרויר מה הוא אומר, ונודע בגוים זרעם וצאצאיהם בתוך העמים כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה'.

עגור מה הוא אומר, הודו לה' בכנור בנבל עשור זמרו לו.

סנונית מה היא אומרת למען יזמרך כבוד ולא ידום ה' אלהי לעולם אודך.

צפור מה היא אומרת, גם צפור מצאה בית ודרור קן לה אשר שתה אפרוחיה את מזבחותיך ה' צבאות מלכי ואלהי.

ציה מה היא אומרת, אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה.

צפי מה הוא אומר, בטחו בה' עדי עד כי ביה ה' צור עולמים.

טסית מה היא אומרת, עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ.

פרגיות מן הן אומרות, יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך.

אוצר המדרשים - שירה קטע ז

[שיר לבהמות וחיות]

בהמה דקה טהורה מה היא אומרת, מי כמוכה באלים ה' מי כמוכה נאדר בקדש נורא תהלות עושה פלא.

בהמה גסה טהורה מה היא אומרת, הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב.

בהמה דקה טמאה מה היא אומרת, היטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם.

בהמה גסה טמאה מה היא אומרת, יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך.

שור מה הוא אומר, אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים.

צבי מה הוא אומר, ואני אשיר עוזך וארנן לבקר הסדך כי היית משגב לי ומנוס ביום צר לי. סוס מה הוא אומר, הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם כעיני שפחה אל יד גבירתה כן עינינו אל ה' אלהינו עד שיתננו.

חמור מה הוא אומר, לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצה וההוד כי כל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש.

פרד מה הוא אומר, יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך.

גמל מה הוא אומר, ה' ממרום ישאג וממעון קדשו יתן קולו שאוג ישאג על נוהו הידרד כדורכים יענה אל כל יושבי הארץ.

חיות שבשדה מה הם אומרים, טוב אתה ומטיב למדני חוקיך.

פיל, מה הוא אומר, מה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבותיך.

אריה מה הוא אומר, ה' כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה יריע אף יצריח על אויביו יתגבר.

דוב מה הוא אומר, ישאו מדבר ועריו הצרים תשב קדר ירונו יושבי סלע מראש הרים יצוהו. זאב מה הוא אומר, על כל דבר פשע על שור על חמור על שיה על שלמה על כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה עד האלהים יבא דבר שניהם אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים לרעהו.

שועל מה הוא אומר, הוי בונה ביתו בלא צדק ועליותיו בלא משפט ברעהו יעבוד חנם ופועלו לא יתן לו.

זרזיר מה הוא אומר, רננו צדיקים בה' לישרים נאווה תהלה.

כלבים מה הם אומרים, בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושנו.